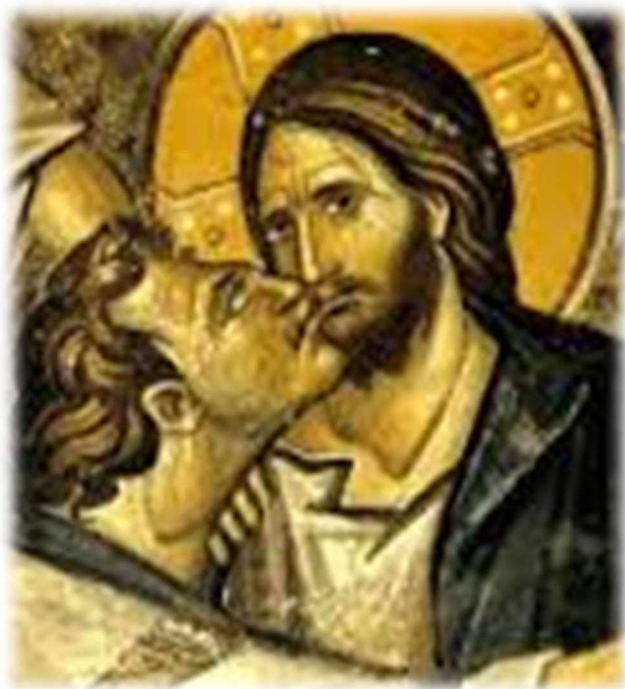

Claudel gúnyja finom, de metszően éles. A XIX. század elé tárja szeretett Júdás-képét s hozzáteszi: nem csoda, hogy ilyen, a ti tanítványtok, magatokat fényképeztétek le benne. — A finomabb lélekelemzéssel gazdagított régi szemlélethez nőttek ki Mauriac és Papini Júdás-képei. Mauriac Júdása csak mímelte a Krisztus-követést. Földi dolgok után futott Krisztus oldalán s végül is elvesztette hitét.⁸ Papini pedig — s vele zárjuk áttekintésünket — a probléma nyitját keresve csak oda jut el, hogy «Júdás misztériuma kettős csomóval van a megváltás titkához kötve, s számunkra továbbra is misztérium marad».⁹

Végére értünk Júdás vázlatos történetének. A misztérium fátylát fellebbenteni akaró emberi elme valóban feléje fordult és beléje mondotta lelkének szavát. Két évezred lelki vívódásai: ég felé húzó vágya és porban csúszása mind belé vannak írva. Júdás alakja ma is eleven, mindig új s a földi ember számára örökké titokkal teljes, mert «Az Emberfia ugyan elmegy, amint meg vagy írva felőle; de jaj annak az embernek, aki az Emberfiát elárulja (Mt. 26, 24.).

1951.

⁸ Vie de Jésus. 1936.

FARKAS ISTVÁN

PARÁZS A HAMU ALATT

*...Azt a tüzet, ó jaj, meg kéne rakni,
Hogy fölengednének az emberek!
József Attila: Tél*

Kedves Attila! Jelentem: a tűz ég és hatalmas! Minden elég benne: antik, ócska, új, szép, randa. Nem a tűzzel van a gond, hanem a jól szigetelt „fagyos kamrákkal”. Vagy talán azokkal sem?

Erdős, bokros kertben élve rendszeresen szembesülök a télen letört ágakkal, a nyáron összegyűlt nyesedékkal. A komposztáló csak az avarra, kaszált szénára és a szerves trágyára van. Az ágakat, a nyesedéket, ha nem használható, mert van elég kályhába való rözse, évente egyszer, néhány óra alatt elégetem. Ilyenkor nagy tüzet rakok, hogy gyorsan végbemenjen a folyamat. A nagy tűz alapja a kis, de tartós tűz. Ehhez vastagabb ágakat használok. Ha már jól ég, mehet rá a sok nyesedék és gally. Ugyanígy járok el, ha szalonnasütéshez készülök, csak akkor nem megy rá a sok nyesedék és gally, hanem marad a tartós tű, majd a tartós parázs. Ez egy másfajta tűz lesz.

Ez egy olyan tűz, ami szinte semmit sem emészt fel és azt is nagyon lassan teszi. Így kívánja a szalonna. Kapkodva nem lehet szalonnát sütni, illetve lehet, csak az nyers, égett vagyis ehetetlen lesz. Meg kell adni a módját. Ugyanakkor ezt a módot is ki kell tanulni, mint az asztalosságot. Ott sok felületet kell túlgyalulni, sok szöveget elgörbíteni, sok fűrészpont összesöpörni, mire egy használható sámlit összeáll. Itt, sok nyers, égett, hamus szalonnát kell végigenni, mire ráérez a gyerek a nyitjára. Ha van türelme rá, meg is szeretheti, ha nem akkor marad a spenót tükörtojással, vagy a tűzdelet fácán, ki hol nő fel.

Ebben igaza van József Attilának: a nagy tűzre ráhányok mindent, ami valamikor új és szép volt, de már ócska és randa lett, vagy csak útban van az újabbnak, az élőnek – vagy csak nekem. Pontosan tudom melyik ág és gally mire való és rendszeresen eldöntöm a sorsát. De ha nem így teszek, a „tűz” akkor is ott van és elvégzi a dolgát. Nemcsak az avar, a letört gallyak tűnnek el pár év alatt, hanem tíz-tizenkét év alatt a kidőlt, fel nem használt fatörzsek is.

A nagy-nagy tűz ott ég folyamatosan – tudjuk a biológiából, kémiából, fizikából – és semmit sem kímél. Egy idő – rövidebb vagy hosszabb - után minden a „tűz” martaléka lesz. Ami átmenetileg kifejlődött, vagyis valamilyen „magasabb állapotba”, alacsonyabb entrópiaszintre – mondják a hozzáértők – került, leromlik, elég, egyre nehezebb lesz és visszatér oda, ahonnan elindult, ahonnan kifejlődött. Még a Nap is, ami hidrogénből áll – mondják az asztrofizikusok – elég és nehezebb héliummá változik. Ezen nincs mit

⁸² Storia di Cristo. Firenze. 1923. 361. I.

csodálkozni, hiszen mindennel így van. A csoda a másik oldalon van. Ott, ahol az ellenkező irányú változás, a kifejlődés elindul. Ott, ahol a nehéz, széntartalmú hamuból, miután szétszortam a kertben, tavasszal kihajt a kis tölgymagonc.

Igen. Talán erről a másfajta tűzről beszél a költő. Arról, ami meleget ad, vagyis nemcsak elemészt, hanem éltet is. Pedig ez is tűz, hiszen ugyanaz a folyamat játszódik le a szalonnánál, mint a csillagoknál. Valami lebomlik, alkatrészeire bomlik és valami ugyanakkor, a felszabaduló energia segítségével elkezd felépülni. A Nap hatalmas tüze „élteti” a naprendszer és benne a földi életet. A szalonna zsírja elégséggel bennem energiává válik és tárolódik a sejtekben, hogy alkalmas időben a külső mozgásokban, megnyilvánulásokban elégjen – néha rakni kell a tűzre; újabb sejtek születését segítve –, a nyársfaragás közben megsérült ujjam sebére begyógyítsa; vagy éppen fenntartson egy aktív figyelmi állapotot – mikor kell megfordítani a nyársat. De van ott valami, ami mindig jelen van, amikor szalonnát sütök, de nem mindig nyilvánul meg. Az egyik meleg mindig ott van. Nincs olyan tűz – kicsi vagy nagy –, ami ne adna meleget. Még a szalonna emésztése is fenntartja bennem a 36,4 fokot. Azonban jól emlékszem rá, hogy nem mindegy kivel, kikkel ülök körbe a tüzet. És az sem mindegy, hogy én magam milyen állapotban vagyok. Az a másik meleg nem múlik a szalonnasütő tűz nagyságán. Azon sem múlik, hogy hányan vagyunk körülötte és azon sem, hogy batárok vagy ellenségek ülnek együtt. Az emberen múlik. Csakis az önmagam pillanatnyi állapotán. A fagyos, zárt kamrán vagy a nyitott ajtókon.

No, de ha már eddig eljutottam, felmerült bennem az első kérdés: mi gyújtja meg ezt a tüzet, ami az ilyenfajta meleget adja? Igen. Az nyilvánvaló, hogy fa vagy szalonna, vagyis tüzelő kell hozzá. Meg levegő, lélegzet is, mint minden tűzhöz. Aztán ott a harmadik komponens, amit gyakran emlegetünk: valakinek sütöm a szalonnát, vagy csak magamnak, „egyedül eszik a király, vagy másokkal együtt”? Tudom azonban, hogy sokféle vagyok és minden helyzetben kivágom magamat. Így azt is tudom, hogy ez utóbbi alig számít. A kamra mindkét esetben zárva lehet. A harmadik komponens az, aki a tüzet meggyújtja. Ez a szalonnasütésnél egyértelmű. A szalonnaevésnél azonban már kérdésbe kerül és annál a meleg-adásnál, amiről a költő mint nagy-nagy hiányról beszél, talán még inkább. Ugyanakkor egészen nyilvánvaló, hogy ott van mind a három komponens, mert a költő nemcsak élt, nemcsak verset írt, hanem látta a hiányt is.

Mi szaggatná fel a „fagyos kamrát” ajtaját, hogy a valódi tűzgyújtó jelen lehessen? Egy nagy-nagy elemésztő tűz, vagy egy hamu alatt szunnyadó, de állandóan, nap nap után megújított, fenntartott izzó parázs? Fel lehet így tenni a kérdést – bevallom, korábban általában így is tettem fel -, de mindkét

megoldáshoz már ott kell lennie a tűzgyújtónak, ahogy az a Jordánnál, a Damaszkuszi úton, Asisiben, vagy a boddhi fa alatt történt, illetve ahogy történik ma is a József Attila-félékkel, a bárkivel. Mindkettő eredménye az, amit az entuziasmus szó szerinti, eredeti jelentése hordoz, en theos ousia: „Isten lényegétől (esszenciájától) megszállott”. Ma így fordítjuk: elragadtatott, lelkes, ihletett, vagy szenvedélyes, vagyis belső tűz által működő lény. Ezért a költőhöz csatlakozva számomra ma már inkább így hangzik a kérdés: mi az a hatalmas erő, ami elragad, lelkesít, megihlet, szenvedélyessé tesz, de minden erejével zárva tartja a „fagyos kamrát”, és mi lehet ennek a mindenki, bárki számára rendelkezésre álló ellenszere, hogy így vagy úgy jelen lehessen a valódi tüzet gyújtó? Valódinak nevezem, pedig tudom, hogy csak egy van. Tőle, a forrástól jön folyamatosan és minden erő. Minden ihletnek, szenvedélynek, lelkesedésnek nevezett mögött ez az erő van, ahogy a tűzrakáshoz, a kabátom felakasztásához vagy a krumplipucoláshoz szükséges mögött is. És mégis, itt ez a valóságos „fagyos kamra”. Mi ez? Ki ez?

Van egy szó, aminek döntő jelentősége van, volt életemben. Ez a megfordulás. Vallásosan megtérésnek, megbánásnak nevezik, a pszichológusoknál viszont: alapvető mentális változás; a fókusz, az attitűd és az értékek megváltozása. Mi gondolat és életátalakításnak neveztük. Az eredeti görög „metanoia” kifejezés *ismeretelméleti megfordulásra, teljes és visszafordíthatatlan, radikális perspektíva változásra utal, röviden önmagunk és a világ egy más nézetére, egy felismerési vagy megvilágosodási tapasztalatra inkább, mint erkölcsi reformra vagy megújulásra.* Annak különös lehetőségére, hogy ha rálátok a „fagyos kamrát” zárva tartó, bennem munkáló zárképző erőkre, akkor ez a látás elkezd lebombani, leolvasztani, nyitogatni a zárat. Egy új érzékszerv, egyfajta érzékenység alakul ki nem a környezetre, mert arra ott a szem, fül, orr, stb., hanem arra a finom, éltető rezgésre, ami ebben a szerves működésben esszenciálisan jelen van, de bezárt, elzárt, pedig emberépítő tüzet biztosíthatna: entuziaszta, lelkes – mondjuk lekicsinylően. Ez a tűz olyan látás, olyan figyelem tüze, ami a hosszú ideig tartó életeredzés a „csontszáraz fává” változtatott ént, minden régi és új szerzeményével, játékaival és szépségével aztán már egy szikrával is lángra gyújthatja a „Jordánnál”, vagy csak lassú izzásra gyújtja s tartja a helyén a mindennapi valóságra ébredés erejével egy József Attila-félenél, egy bárkinél.

„Az ember önmaga meghaladásával, önmaga felfedezésével alkot. Amit pedig alkot, amiből és amivé alkotja, tehát az agyag, az edény és a fazekas mind nem önmaga. Ő a tanú, a médium; alkalom egy történetre, amelyet a létrehozott mű bizonyít.” - mondja egyik elemzésében R. G. Laing. A két sejt találkozásából

kiinduló emberré válási folyamat, mely mindenképpen sikeres. Vagy mint egy bármilyen földi lény létezéséé, vagy mint egy lehetséges mértékben emberré váló lény létezéséé. A „tűz” talán ez utóbbiért, a közvetítő szerepért teremtette. A világ az előbbire használja. Mindkettő szolgálat – valami nálam mérhetetlenül nagyobb szolgálata. Mégis...

„Tüzet hozni jöttem a világba; mi mást akarhatnék mint, hogy égjen...”

Zugló, 2016. álmom hava 3.

MERZA JÓZSEF

BÖZSI NÉNI...

Kora délután van. Bözsi néni felfelé igyekszik az úton.

- Jó napot, Bözsi néni – köszöntöm – vége a napnak?
- Ne is mondja, Józsi bácsi, elég volt mára. Reggel hatkor már itt voltam, azóta nem is álltam meg. Tegnap egész nap meszeltünk, előtte téglát rakodtunk. Fáj már minden ujjam hegye.
- A negyed négyessel megy haza?
- Azzal. Van még időm, nem kell sietni. Mire elmondom az imádságot, már fenn vagyok a tetőn.
- Hát akkor, Isten áldja holnapig!
- Magát is.

Bözsi néni tovább megy, pár perc múlva eltűnik az út kanyarulatában, s ezzel bevezető történetünk véget ér. E pár szóval ugyanis nem falusi életképet akartam rajzolni, csupán soron következő gondolataim eredetéről akartam számot adni. Hiszen járunk-kelünk a világban, szavak, mondatok, dallamok serege ér el minket, s foszlik le rólunk hatástalanul. Üres kézzel megyünk el fontos helyekről, fennkölt eszmék bizonyulnak értéktelennek a mindennapok során. Eközben pár szót váltunk egy korosodó asszonnyal, s mélyen megérintenek minket a szavai.

Bözsi néni parasztasszony úgy, amint az megtalálható a magyar nyelv értelmező szótárában. Kel és fekszik a Nap járása szerint, közben bajlódik a földdel, az állatokkal, rövid kisegítő munkákat vállal. Beszerezi a szükséges élelmiszert, gondot visel férjére. Ha rossz kedve van, cifrákat is mond, minden erkölcsromboló szándék nélkül. Most azonban azt közölte velem, hogy a tetőn lévő buszmegállóig imádkozni fog.

Tartózkodni szeretnék az általánosító, tehát ritkán igaz kijelentésektől. “A somogyi baka a világ legjobb katonája” – mondogatta Zoli bácsi, akit 13 évnyi politikai

fogság sem tört meg. Tőle hallottam azt is, hogy a magyar paraszt bölcs. Valószínűleg mindkettőre lehet példát mondani, mert az általánosságoknak is van alapja. Ha a legidősebb fiú erős is volt, dolgos is volt, bizonyára rá maradt a gazdaság, a föld, míg kevésbé használható, álmódzó öccsét inkább iskolába adták. Így megmaradt paraszti bölcsnek az idősebb, s lett átlagos értelmiségi az ifjabb, példát adva egy sommás kifejezés kimondásához. Engem is elfoghat a kísértés, hogy általános tételt fogalmazzak meg a parasztasszonyok mély vallásosságáról, hiszen nem kellene sokáig keresgélnem. Anyósom – például – nem volt látható az esti harangszó idején, de tudtuk, hogy kendőjébe burkolva ül a folyosó végi homályban és imáját mondja. Hét gyermeket nevelt fel, apjára, férjére s ki tudja kikre volt még gondja, de az este – időszámvetés nélkül is – megszólt helyén taláta. Élete része volt az imádság. Ennek ellenére nem általánosítok, csak nagy figyelemmel tekintek azokra az emberekre, akiknek életében egybeolvad a föld és az ég.

Bözsi néni nem tartozik lelkeségi irányzathoz, nem tartozik kiscsoportozhoz. Férje van, átlagos, s nem vettek részt családi hétvégeken, hogy magasabb szintre emeljék kapcsolatukat. Ha méregbe jön, biztosan leteremti emberét, talán csúnya szavakat is mond neki, amelyeknek mégsem az az értelme, mint ami a városi suhancok nyelvén megjelenik. Aztán elszáll a feszültség, várja a munka és indul az útjára. Jártában-keltében pedig, ha úgy adódik, imádkozik. Nemrég fordított volt a helyzet: én indultam útnak, ő pedig nagy munkában volt. A sok vendég után kimosott ágyneműt teregette. “Teregetek, s közben imádkozom” – mondta pirospozsgás arccal. “Imádkozzál és dolgozzál” – jegyeztem meg. “Helyes” – nyugtázta ő, és tovább díszítette fehér foltokkal a friss, zöld háttérrel. Most én vághattam neki a dombnak, kóbor gondolataimat rendezve.

Kérem a szigorú kritikust, aki arra hívja fel a figyelmet, hogy összekeverem a kegyeletes dolgokat a bűnösökkel, a szentet a profánnal, hogy legyen kissé megértő az emberek iránt. Fényből és árnyékból vagyunk mindnyájan, legfeljebb egyesek, valamilyen okból, mindig a fényes oldalukat mutatják és elrejtik a homályosat. Ezért kissé szokatlan, ha természetes jelenségekkel találkozunk. Pedig csak természetes dolgokkal érdemes foglalkozni. A sápadt aszkézis vagy a lenyűgözően sodró profécia utólag mindig megvizsgálandó.

“Tehát most valaminek az ellenkezőjét akarod hangsúlyozni?” – kérdezheti valaki. Ennél azért már tovább jutottam. Hatvanhat év alatt elég sok véleményt, elméletet, valamint ellenvéleményt és ellenelméletet hallottam. Emberek és rendszerek voltak a ló innenső majd túlsó oldalán. Csak azért, hogy okosnak tartsam magam, nem fogok kimondani semmiféle ellenvéleményt. Többet szeretnék, még ha merészségnek is látszik. A valóságot szeretném megismerni, amennyire lehet, s a valóságnak gyakorta nem két, hanem több oldala is van.